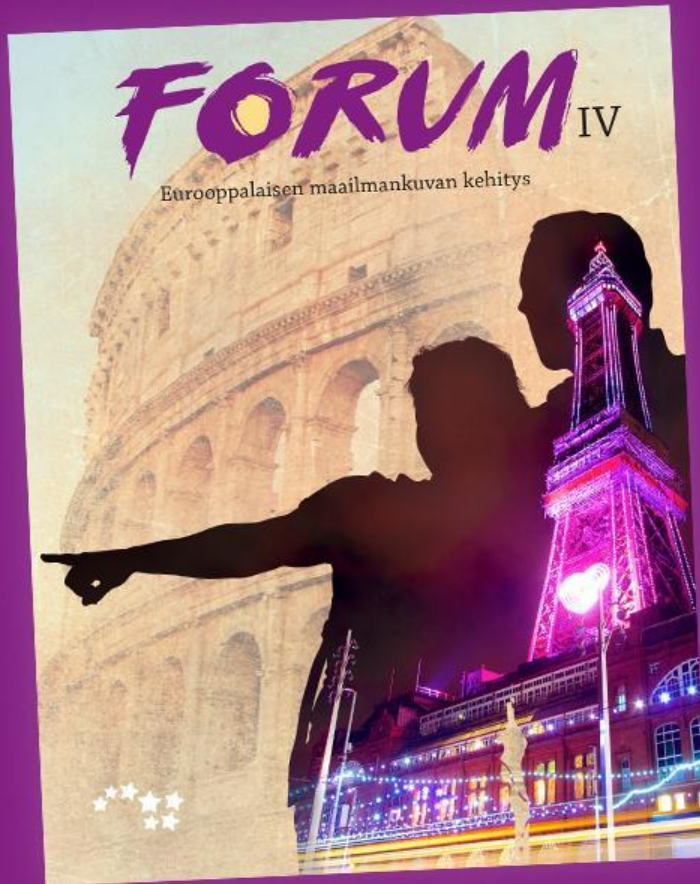

Luku 10

Yhteiskunta kaipaa muutosta

Oppikirjansivut 105-111

Taustaa

- **Renessanssi, löytöretket ja uusi luonnontieteellinen maailmankuva**
 - **tekniset keksinnöt** (esim. kuumailmapallolento)
→ **luonnonolojen voittaminen**
 - **luottamus järkeen ja sen kykyyn analysoida myös yhteiskuntaa**
 - myös ”pakanakansoilla” saattoi olla korkea moraali ja järjestäytynyt yhteiskunta
- **Valtio-oppi ja kansainvälinen oikeus syntyivät!**

Miten käsitteet valistus ja yhteiskuntasopimus liittyvät yhteen?

- Yhteiskuntasopimus-käsite on valistusajalla syntynyt ajatus hallitsijan vallan alkuperästä.**
- Osa valistusfilosofoista arvosteli yksinvaltiutta ja katsoi, että valta kuuluu kansalle.**
- Yhteiskuntasopimus on valtion perustamiseen liittyvä käsite, jonka mukaan valtion johtajat ovat saaneet valtansa kansalta ”sopimuksella”.**

Yhteiskunta kaipaa muutosta

1700-luvun epäkohtia:

- **Nälänhätä**
- **Rahat sotiin, hoviin, rakennuksiin**
- **Sääty-yhteiskunta**
- **Itsevalti**
- **Ankarat lait**
- **Ei sanan- tai uskonnonvapautta**
- **Ei uskallettu ajatella, käyttää järkeä!**

VALISTUSFILOSOFIT

- **Locke**
- **Montesquieu**
- **Voltaire**
- **Rousseau**

VALISTUSFILOSOFIT

- **Locke**

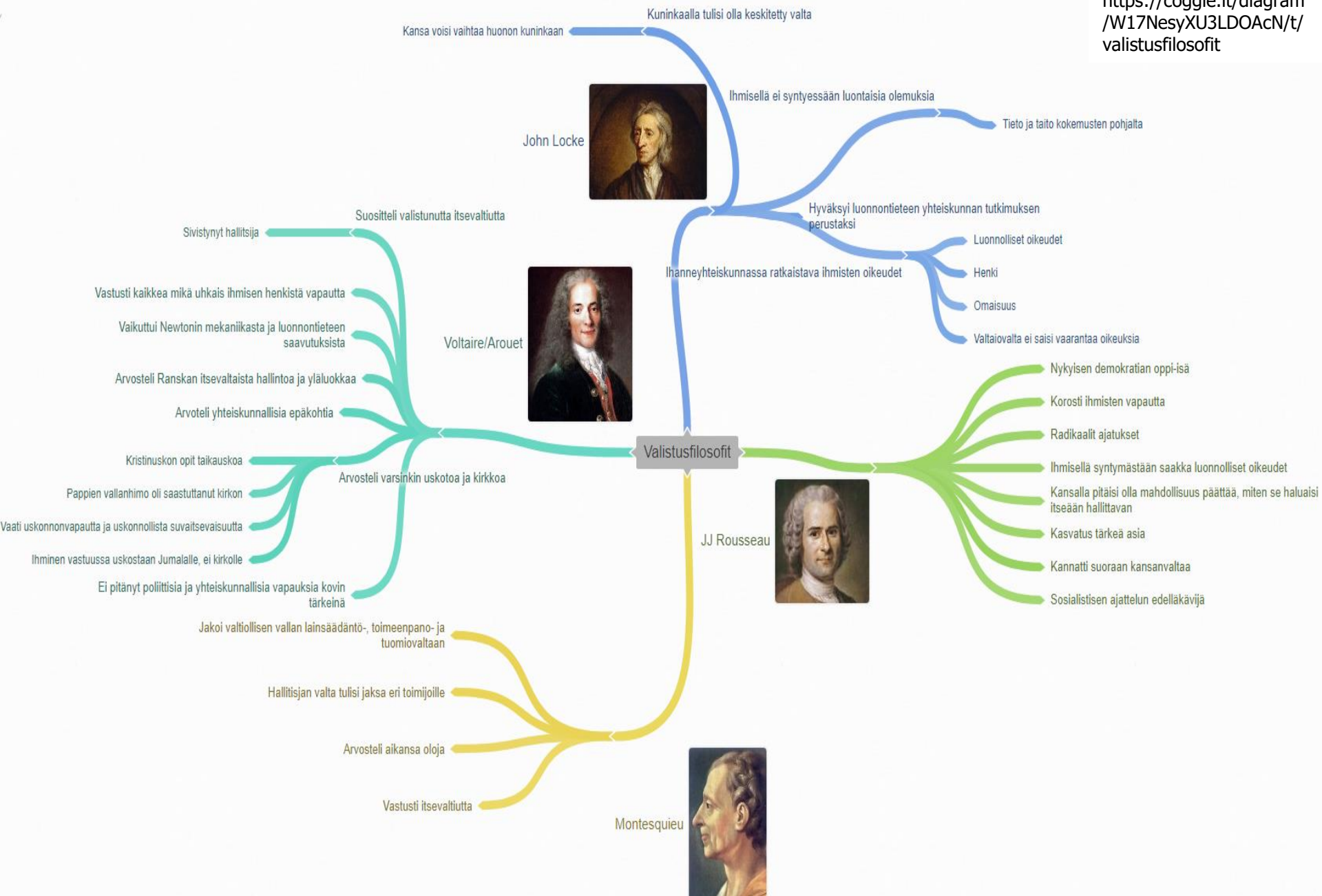
- **Dokumentti 2, rajoitettu monarkia**

- **Voltaire**

- **Dokumentti 3, valistunut itsevaltius**

- **Rousseau**

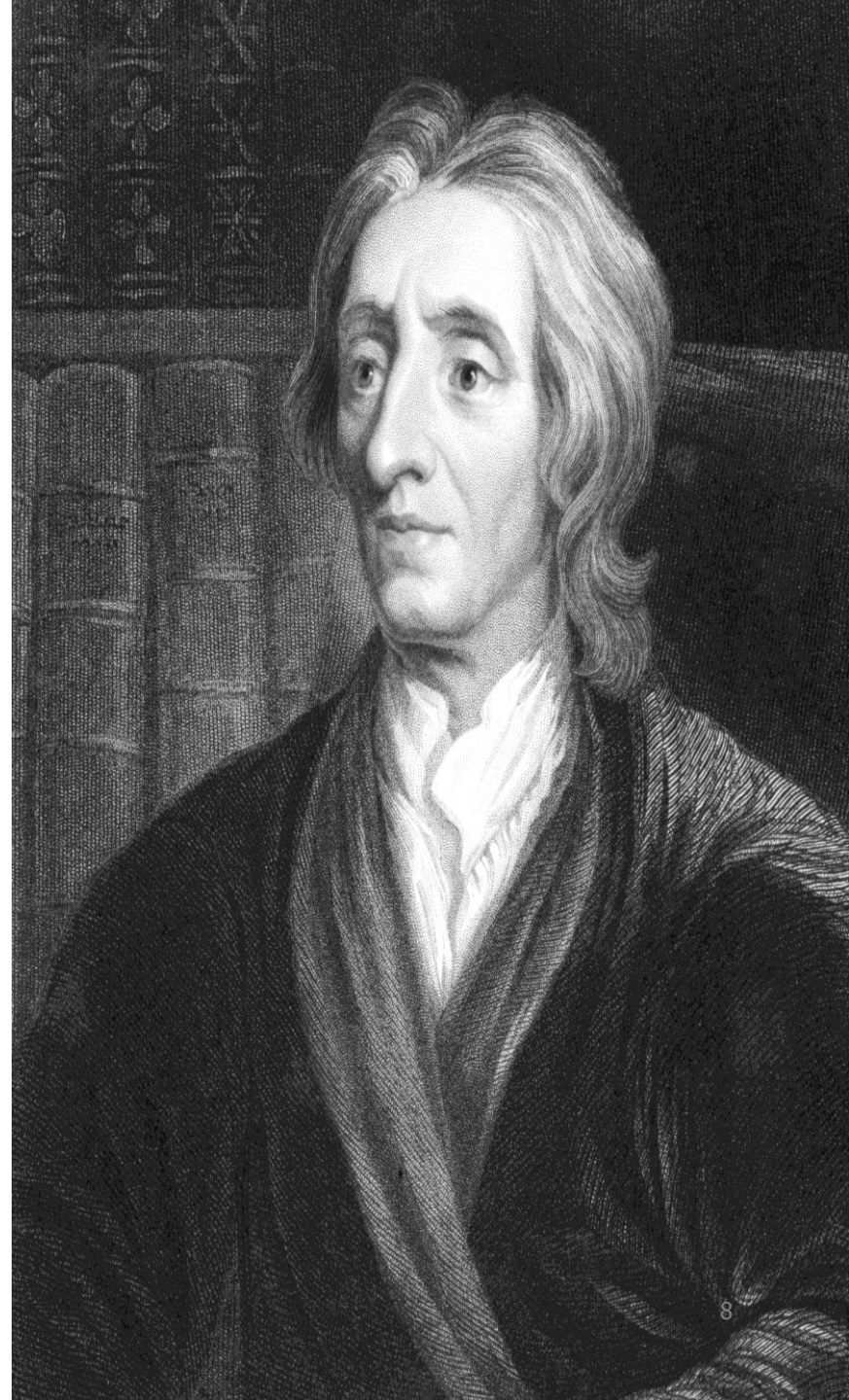
- **Dokumentti 1, välitön demokratia,**

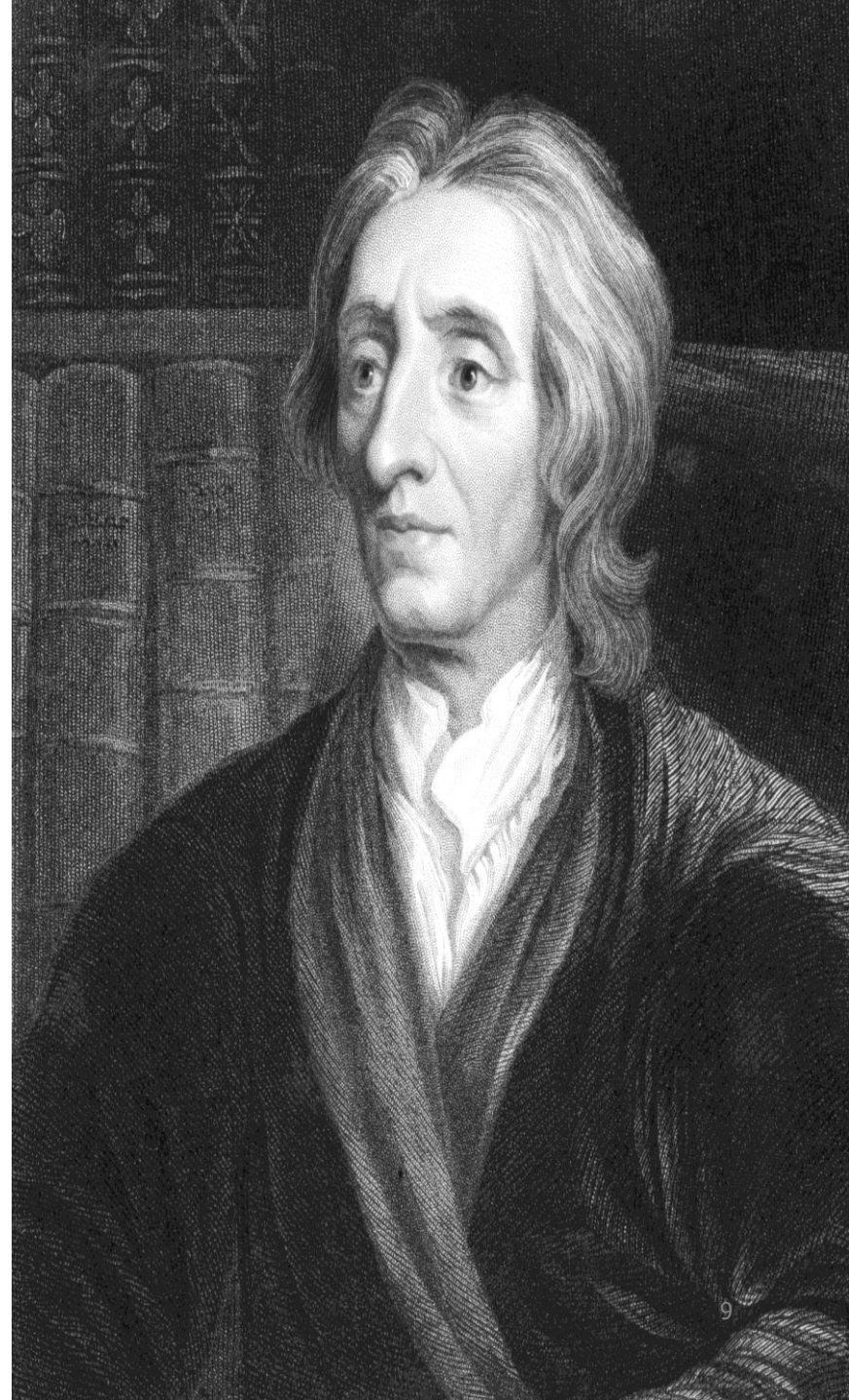
John Locke (1632–1704)

- englantilainen valistusfilosofi ja mainion vallankumouksen (1688–1689) taustavaikuttaja
- Loi pohjaa perustuslailliselle ajattelulle, jonka mukaan hallitsijoiden valta on määriteltävä ja rajattava lainsäädännöllä (lainsäädäntövalta parlamentille, toimeenpanovalta hallitsijalle).

• Valokuva: AdobeStock.

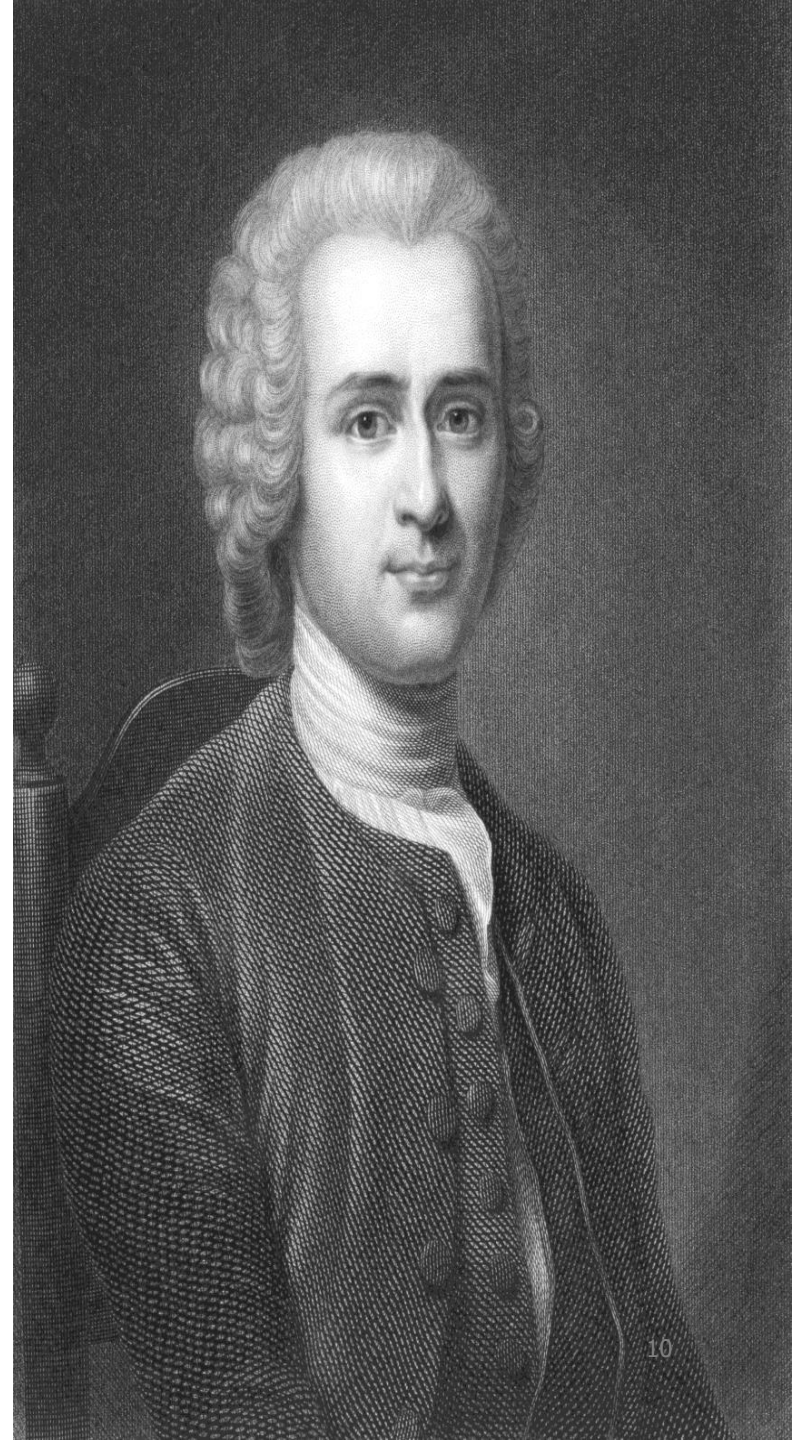
- **Luonnolliset oikeudet:** Ihmiset ovat syntyjään tasa-arvoisia, ja jokaisella on oikeus elämään, vapauteen ja omaisuuteen.
- **Yhteiskuntasopimus:** Kansalaiset luovuttavat vallan hallitsijalle, jonka tehtävä on turvata kansalaisten luonnolliset oikeudet lakien avulla. Valtio ei saa loukata noita oikeuksia.
- Hallitsijan valta ei ole ehdotonta: kansa voi vaihtaa kelvottoman hallitsijan.
- **Taloudellinen liberalismi ja yksityisomaisuuden puolustus:** Jokaisella on oltava oikeus vaurastua omalla työllään.

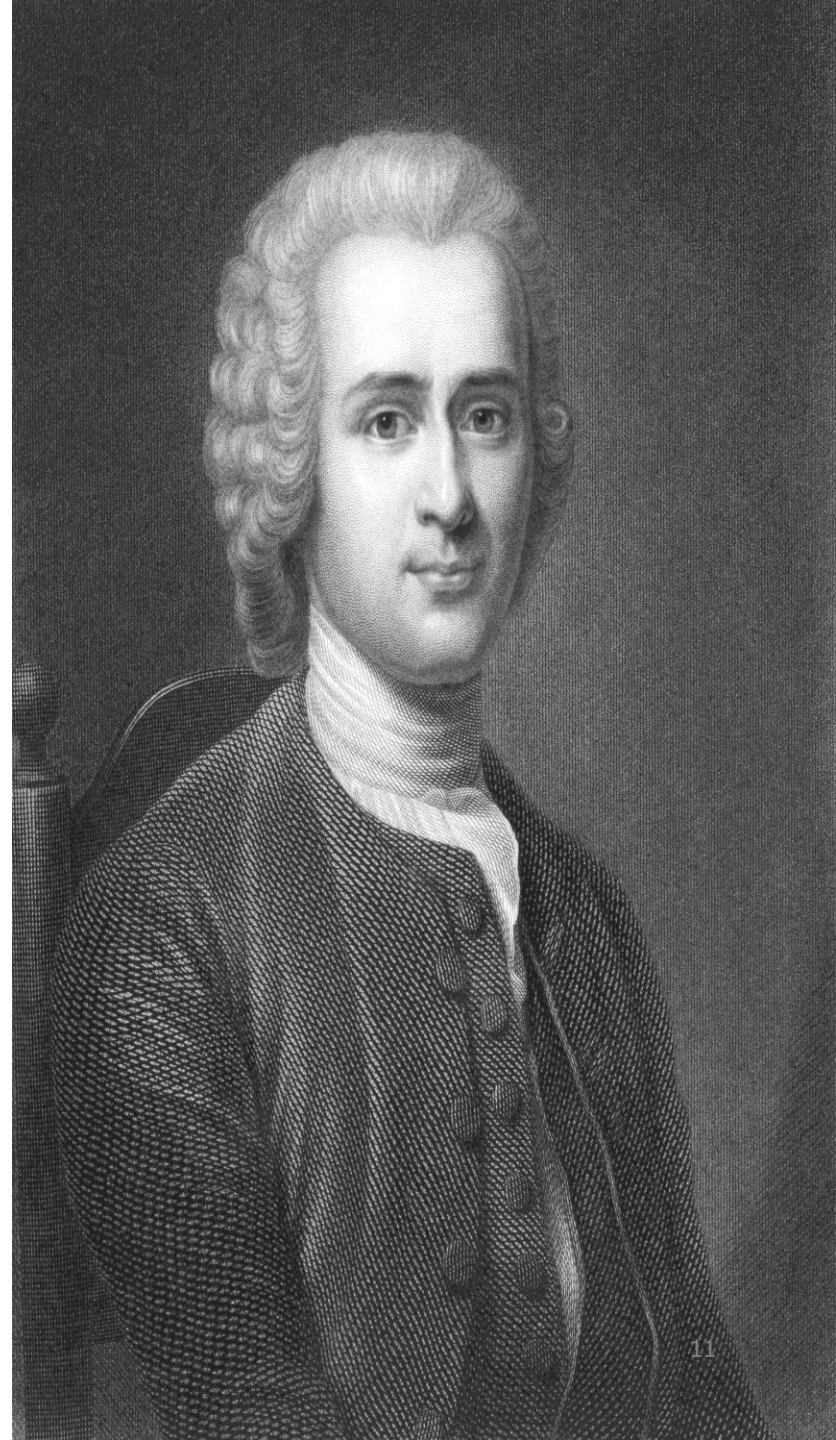
Jean-Jacques Rousseau (1712–1778)

- ranskalainen valistusfilosofi
- *”Luonnontilassa ihminen olisi hyvä, myötätuntoinen onnellinen ja vapaa, mutta yhteiskunta, kulttuuri ja erityisesti yksityisomaisuus turmelevat hänet.”*
- Ihanteena suora demokratia: Koska paluuta luonnontilaan ei ole, paras tapa elää yhdessä on solmia yhteiskuntasopimus ja luoda kansan yleistahdon mukaan järjestetty yhteiskunta, jossa kaikki saavat osallistua päätöksentekoon eikä kukaan joudu alistetuksi tai mielivallan uhriksi.

• Valokuva: AdobeStock

- yksityisomaisuus uhka yleistahdolle (ajatus vaikutti myöhempiin sosialistisiin liikkeisiin)
- *”Ensimmäisestä ihmisestä, joka aitas i maa-alan ja rohkeni sanoa: tämä on minun, sekä tapasi toisia, jotka olivat kyllin tyhmiä häntä uskoakseen, tuli porvarillisen yhteiskunnan todellinen perustaja. Miten monista sodista, rikoksista ja murhista, miten suuresta onnettomuudesta ja kurjuudesta olisi pelastanut ihmissuvun se, joka olisi hävittänyt rajapyykit ja sanonut toisille: Älkää kuunnelko tuota huijaria tai olette hukassa, älkää unohtako, että hedelmät kuuluvat kaikille eikä maa kenellekään.”*

Montesquieu (1689–1755)

- ranskalainen valistusfilosofi ja -kirjailija
- Vastusti itsevaltiutta, sillä vallan keskittyminen uhkaa kansalaisten vapautta.
- Vallan keskittymistä estää vallan kolmijako eli lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovallan erottaminen toisistaan.
- Vallan kolmijako-oppia sovelletaar nykyään laajasti länsimaisissa demokratioissa, ja se on vaikuttanut mm. Yhdysvaltojen perustuslakiin.

Voltaire (1694–1778)

- ranskalainen valistusfilosofi ja -kirjailija
- puolusti uskonnon- ja mielipiteenvapautta ja arvosteli kirkon valtaa
- ei kuitenkaan kannattanut demokratiaa “massojen tyhmyyden” vuoksi
- Valistunut itsevaltius olisi paras tapa järjestää hallinto: valistunut itsevaltiassaisi huolehtia kansalaisten hyvinvoinnista ja koko yhteiskunnan edusta.
- *Ecrasez l'infâme!* (Murskatkaa tuo katala!)
- *”Olen kanssanne eri mieltä, mutta tulen kuolemaani saakka puolustamaan oikeuttanne sanoa mielipiteenne.”*

• Valokuva: AdobeStock

Valistuksen keskeiset pyrkimykset.

- Yhteiskuntaa (ei ole Jumalan luoma) voidaan kehittää käyttämällä:
 - ❖ kriittistä ajattelua
 - ❖ järkeä
 - ❖ omakohtaista havainnointia
- Tiede korvaa uskonnon maailman selittäjänä.
- Vallitsevien asenteiden ja yhteiskunnallisten etuoikeuksien kyseenalaistaminen.
- Antiikin tieteen auktoriteeteista luopuminen.

Uskalla tietää!
(Immanuel Kant)

Yleispiirteitä:

- usko järjen voimaan ja **rationaaliseen** päättelyyn
- **edistysoptimismi**, usko yksilön kykyyn selviytyä ja muokata luonto mieleisekseen, "Robinson Crusoe"
- kirkon, uskontojen, suvaitsemattomuuden ja taikauskon sekä yksinvaltioiden **kritisointi**
- **deismi ja ateismi** saivat kannatusta, mutta osa hartaita uskovia
- **luonnonoikeus**, kansalla ja yksilöllä on luovuttamattomia oikeuksia

Yleispiirteitä:

- **kansanvalistus** ja idea kansan opettamisesta
- vaadittiin **epäkohtien poistamista**, ei vallankumousta
- **vapaus** – ihmisten oikeus tehdä omia päätöksiä, **individualismi**
- Vallitsevien asenteiden ja olosuhteiden **kyseenalaistaminen**
- **kannatusta porvaristolta** (sivistyneeltä keskiluokalta), jolla ei oikeuksia ja vaikutusmahdollisuuksia (virat aatelin hallussa), vaan vain velvollisuuksia
- **ajatukset levisivät** kirjoituksissa, kahviloissa, salongeissa, klubeissa, akatemioissa sensuurista huolimatta

Valistus vastusti erityisesti:

- **Turhamaisuus**
- **Taikuus**
- **Uskonto**
- **Vallan tavoittelua**

Valistuksen ajatukset levisivät:

1. Kirjallisuus:

o Tietosanakirjat välittivät tietoa.

o Romaaneissa esiintyi suoraa ja epäsuoraa kritiikkiä vallitsevaa yhteiskuntaa ja valtaapitäviä kohtaan.

o Kirjapainotaidolla oli siis suuri merkitys aatteiden leviämiselle!

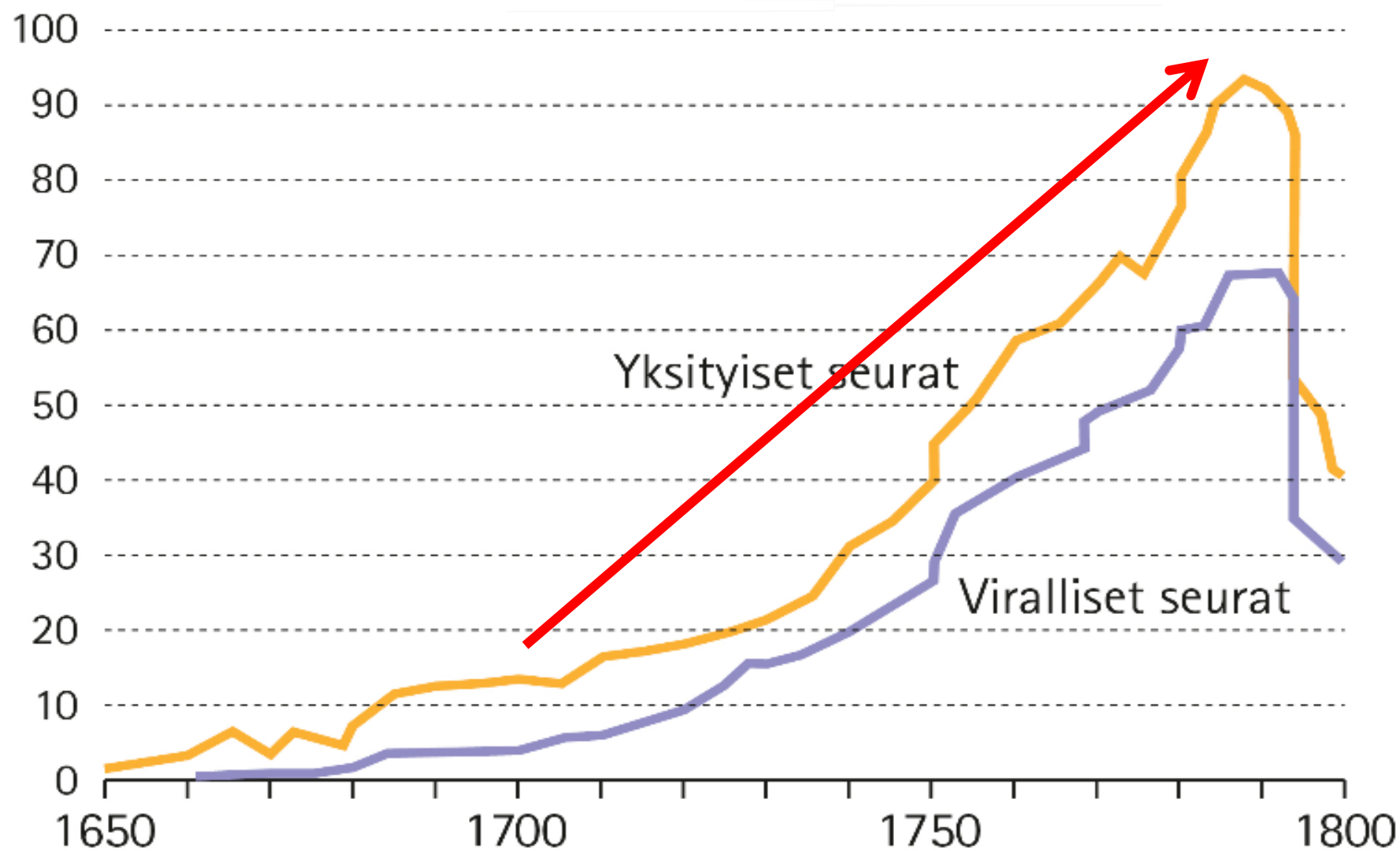
2. Keskustelut:

o salonkikutsut

o kahvilakeskustelut

Valistus vaikutti aluksi Ranskassa, mutta aatteen vaikutukset levisivät eri puolille Eurooppaa. Hallitsijat, kuten Ruotsin Kustaa III ja Preussin Fredrik II Suuri omaksuivat siitä vaikutteita.

TIETEELLISET SEURAT EUROOPASSA 1650–1800

John Locke (1623-1704)

HALLINTO:

- **Poliittinen liberalismismi** =
 - Vastusti itsevaltiutta, kannatti poliittisia oikeuksia ja vapauksia
 - Hallitusten tehtävä *vain* kansalaisten luonnollisten oikeuksien suojeleminen.
- **Lakien säätäminen kansalle ja toimeenpano hallitsijalle.**
- **Ylin valta kuului kansalle**, joten sillä oli **kapinaoikeus hallitsijaa vastaan**, jos tämä rikkoi kansan luonnollisia oikeuksia.

John Locke (1623-1704)

MIKSI?

- **Kuninkaalla ei jumalallisia oikeuksia.**
 - vaan toteltava lakeja kuten muidenkin ihmisten
 - **Yhteiskunnallinen epäoikeudenmukaisuus ei ollut Jumalan säätämää, joten järjen avulla se olisi muutettavissa.**

John Locke (1623-1704)

MUUTA:

- **Parlamentarismi**

= perustuslaillinen monarkia = luottamus hallitsijan ja hallittavien välillä.

- **Tasa-arvoa.**

- **Omaisuuksien suojeleminen.**

Montesquieu (1689-1755)

Charles de Secondat, paroni de la Brède et de Montesquieu

HALLINTO:

- **Kannatti rajoitettua monarkiaa**
(Iso-Britannia, Locken vaikutus).
- **Oppi vallan kolmijaosta:**
=lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovalta erotettava toisistaan.

Montesquieu (1689-1755)

Charles de Secondat, paroni de la Brède et de Montesquieu

MIKSI?

- **Vallan keskittymisen ja väärinkäytön estämiseksi.**

Montesquieu (1689-1755)

Charles de Secondat, paroni de la Brède et de Montesquieu

MUUTA:

- Hallintotapa piti sovittaa kunkin maan oloihin.
- Yhteiskuntakritiikkiä muukalaissilmin nähtynä.
 - ”Lakien henki” ja ”Persialaiskirjeitä”

Voltaire (1694-1778) François-Marie Arouet

HALLINTO:

- **Kannatti valistunutta itsevaltiutta.**
 - **inhimillinen ja tasa-arvoinen lainkäyttö**

Voltaire (1694-1778) François-Marie Arouet

MIKSI?

→ Ei uskonut kansan valtaan
eikä kansan kykyyn.

Voltaire (1694-1778) François-Marie Arouet

MUUTA:

- Hyökkäsi uskontoa ja kirkkoa vastaan.
- Vaati:
 - uskonnonvapautta, suvaitsevaisuutta ja sananvapautta
- **MURSKATKAA TUO KATALA!**

Rousseau, Jean-Jacques (1712-1778)

HALLINTO:

- **Suora demokratia.**
- **Kannatti pieniä alueellisia tasavaltoja, joissa kansalla suora vallankäyttö antiikin Ateenan tapaan.**

Rousseau, Jean-Jacques (1712-1778)

MIKSI?

- **Kansan enemmistön yleinen tahto ohjaa parhain päin.**
- **Yhteiskuntasopimus.**
= kansa on perustanut valtion ja antanut vallan johtajille ”sopimuksella”

Rousseau, Jean-Jacques (1712-1778)

MUUTA:

- **Yksityisomistus pahasta.**
- **Vapaa kasvatus**
 - ei pakkoa ja kuritusta, vaan oppijan oman motivoituneisuuden hyödyntäminen ja ohjailu
- **Luonnontila paras.**
- **Tunteen korostaminen** (järjen ohella).
- **Vähemmistöjen oikeudet.**
- **TAKAISIN LUONTOON!**